

پرونده ویژه

نگاهی به تاریخ هزار ساله رسمیت زبان تورکی در ایران – بخش اول

به گواهی هزاران سند و مدرک تاریخی، زبان تورکی اقلا در یک هزار سال اخیر – در برخی دوره‌ها به همراه فارسی و اغلب بدون آن – یکی از زبان‌های رسمی و دولتی دولت‌های تورکی حاکم بر اراضی ایران امروزی بوده و در صدور فرمان‌ها، مکاتبات نهادهای گوناگون دولتی، انتشارات و اسناد و مدارک رسمی دولتی، دیپلماسی بین‌المللی و ارتباطات دیپلماتیک خارجی، مناسبات رسمی بین سران دولت‌ها، چاپ اسکناس‌ها و ضرب سکه و… بکار رفته است.

🕒 فروردین ۳۱ ۱۳۹۷ 📍 پرونده ویژه مقاله و یادداشت: نگاهی به تاریخ بیش از هزار ساله رسمیت زبان تورکی در ایران ویژه دیدگاهها

یولپرس؛ جریان‌ات ژادپرست و تورک‌ستیز همواره در مواجهه با مطالبات قانونی مردم آذربایجان در حوزه حقوق زبانی، فرهنگی و ادبی، سیاست تحقیر زبان تورکی را در پیش گرفته و آن را زبانی وارداتی، غیر علمی، فاقد قابلیت‌های یک زبان رسمی، عاری از مضامین احساسی و عشق و همچنین متناسب به اقوام بیگانه، بیابان‌گرد و در زمان حال زبان قشر بی‌سواد و عقب‌مانده جامعه معرفی نموده و آن را در سطح ورود به مدارس و دانشگاه‌ها نمی‌پندارند. نمونه بارز این تفکر فاشیستی و غیرانسانی را می‌توان در اظهارات چند سال اخیر سیدجواد طباطبایی در خصوص اجرای اصل ۱۵ قانون اساسی و تدریس زبان تورکی در مدارس آذربایجان به وضوح مشاهده کرد. وی که به عنوان پدرمعنوی جریان‌ات پان‌فاریسیستی شناخته می‌شود، در ادعایی ژئادپرستانه کل زبان و ادبیات تورکی ایران را در حد دو ترم تحصیلی توصیف نموده و مطالبه تحصیل به زبان مادری را نه مطالبه عامه مردم آذربایجان، بلکه خواست عده‌ای پاتترک و تجزیمطلب قلمداد نموده است.

در این پرونده ویژه که قرار است تحت عنوان «نگاهی به تاریخ هزار ساله رسمیت زبان تورکی در ایران» و در قالب چندین بخش منتشر شود، قصد داریم تا با تکیه بر اسناد و مدارک تاریخی و معتبر، رسمیت و جایگاه والای زبان تورکی در حوزه‌های مختلف سیاسی، ادبی، نظامی، دیپلماسی خارجی، امور اداری کشور و… در چندین قرن حکمرانی امپراتوری‌های تورکی بر کشور را مورد بررسی قرار دهیم.

هدف از این پرونده ویژه تکیید بر اهمیت به‌کارگیری همه‌جانبه زبانی در امور مختلف کشور به خصوص سیستم آموزشی است که در طول صدها سال گذشته به عنوان یک زبان فراگیر، تاثیرگذار، محبوب و اشرافی نقش مهمی را در شکل‌گیری تاریخ این کشور ایفا نموده و برخلاف ادعاهای پوچ و بی‌اساس جریان‌ات ژئادپرست که آن را زبانی حقیر و ضعیف جلوه می‌دهند، همواره به عنوان یک زبان کلیدی و سرنوشت‌ساز در فضای سیاسی و سایر حوزه‌های کشور مشارکت فعالانه داشته است.

تورکی زبان رسمی هزار سال اخیر ایران

زبان رسمی و یا دولتی، زبانی است که از سوی یک دولت بدان موقعیت قانونی ویژه‌ای مانند کاربرد در امور اداری، مجلس قانونگذاری، سیستم قضایی یک کشور و… اعطا شده باشد. این تعریف هرچند مربوط به عصر حاضر است اما با دقت و صحت کافی می‌تواند درباره زبان‌های دولتی در تاریخ نیز بکار برده شود.

به گواهی هزاران سند و مدرک تاریخی، زبان تورکی اقلا در یک هزار سال اخیر – در برخی دوره‌ها به همراه فارسی و اغلب بدون آن– یکی از زبان‌های رسمی و دولتی دولت‌های تورکی حاکم بر اراضی ایران امروزی بوده و در صدور فرمان‌ها، مکاتبات نهادهای گوناگون دولتی، انتشارات و اسناد و مدارک رسمی دولتی، دیپلماسی بین‌المللی و ارتباطات دیپلماتیک خارجی، مناسبات رسمی بین سران دولت‌ها، چاپ اسکناس‌ها و ضرب سکه و… بکار رفته است.

برخی از این دولت‌ها عبارتند از دولت بستانم (ویستهام)، بنی ساج، سالاریان (کنگریان)، سیمجوریان، سبگری، قاراتگینی، غزنویان (سبک تکینی)، خوارزمشاهیان (انوش تکینی)، سلجوقیان کبیر، سلجوقیان خراسان، سلجوقیان کرمان (آل قاورد)، سلجوقیان اصفهان، سلجوقیان لرستان (برسقیان)، سلجوقیان همدان– آذربایجان، سلجوقیان عراق – آذربایجان، شوملا (شمله) افشار – خوزستان، قتلق خانیان کرمان (فاراختای)، آق ستقریان (احمد یلیان)، اتابکان آذربایجان (ایلدینزیان)، آل پیششکین، اتابکان فارس (سافغوریان)، اتابکان یزد، ایلخانیان (هلاکونیان)، جلایریان (ایلکانیان)، چوپانیان (آل سلدوز)، ارغون شاهیان، اینجویان (آل مظفر)، تیموریان (کورکانیان)، تیموریان خراسان (دوغاتیموریان)، تیموریان اصفهان، شیروانشاهان (میرانشاهان)، قارااقویونلوا (بارانتلوا)، آغ قویونلوا (بایندریه)، صفویه (قزلباشیه)، افشاریان، خانات آذربایجان (افشار – اورمیه، کنکرو – ماکو، بیگلر بیگی – تبریز، بدیر اوغلو – اردبیل، دنبلی – خوی، شقاقی – سراب، گرگر، نمین، خیاو، قاراداغ، مراغه و…)، قاجاریان و حکومت دموکرات آذربایجان.

زبان تورکی، زبان رسمی دربار، سلاطین و هئیت حاکمه

مهم‌ترین مصادق رسمی و دولتی بودن یک زبان، کاربرد آن از سوی هئیت حاکمه و در گذشته سلاطین و دربار است. در متون تاریخی بیشماری به کاربرد زبان تورکی به عنوان زبان سلاطین و دربار و هئیت حاکمه در دوره اسلامی ایران و در برخی از موارد پیش از آن اشاره شده است. این کاربرد به تنهایی برای اثبات رسمی بودن زبان تورکی در عهد این دولت‌ها کافی است. در این دوره‌ها زبان کاری سلاطین و پادشاهان تورک، تورکی بوده است و بسیاری از آنها مانند سلطان سنجر اصلا فارسی نمی‌دانسته‌اند و یا مانند ناصرالدین شاه به سختی به آن تکلم می‌کرده‌اند.

نخستین نمونه حضور زبان تورکی به عنوان زبان رسمی و دولتی درباریان و شاهان در دربارهای دولت‌های حاکم بر اراضی ایران مربوط به عهد دولت ساسانی و دوره هرمز چهارم ملقب به ترکزاد، نوه خاقان دولت کوک تورک ایستمی خان می‌باشد و اوج آن مربوط به دوره صفوی است. در دوره صفوی ترکی، زبان دولتی و رسمی این دولت بود. شاهان، سران دولت و افسران عالی‌رتبه نظامی قبیله‌باشان در دربار و ارتش، چه در تبریز، چه در قزوین و چه در اصفهان به تورکی سخن می‌گفتند. دولت بالکل تحت حاکمیت تورکان قرار داشت و سران دولت همه تورک بودند. آخرین نمونه‌ها مربوط به دوره قاجار است. در دوره قاجار نیز زبان تورکی، زبان دربار و سلاطین و ولیعهد و بنابراین زبانی رسمی و دولتی بود. تورکی که زبان آریستوکراسی و اعیان و اشراف تلقی می‌شد، مورد علاقه و توجه توده مردم غیر تورک نیز بود.

زبان تورکی، زبان رسمی ارتش و نیروهای مسلح

پس از دربار، نهاد دیگری که همواره بر حضور و کاربرد زبان تورکی به عنوان زبان انحصاری آن در تاریخ دولت‌های تورکی حاکم بر ایران اشاره می‌شود، ارتش و نیروهای مسلح است. زبان تورکی از دیرباز زبان ارتش‌های ایران بوده است. مانند دربار. در این نیروهای مسلح و ارتش نیز کاربرد زبان تورکی منحصر به دوره بعد از اسلام و دوره حاکمیت تورکان بر ایران نبوده به پیش از آن و دولت‌های غیر تورکی نیز بر می‌گردد.

از نخستین نمونه‌های کاربرد زبان تورکی در ارتش، نمونه پادشاه ساسانی بهرام گور فرزند یزدگرد یکم که در سال ۴۴۰ میلادی بر تخت پادشاهی نشست می‌باشد. در تاریخ زین الاخبار یا تاریخ گردیزی که بیش از یک هزار سال قبل و در سال ۴۴۴ هجری قمری تألیف شده، چنین گفته می‌شود: “بهرام گور به هر زبان سخن گفتی، به وقت چوگان زدن، پهلوای گفتی و اندر حربگاه، تورکی و اندر مجلس، با عامه دری گفتی. …”. آخرین نمونه‌ها مربوط به دوره احمد شاه قاجار است. چنانچه سرلشکر عبدالله خان امیر طهماسبی فرمانده گارد قزاق محافظان احمدشاه و والی نظامی ایالت آذربایجان، نطق‌ها و کژ ارشاد نظامی خود به پادشاه را به تورکی به عرض می‌رسانید.